

İç Göç Araştırmalarında Kültürleşme Boyutu

ELİF KIRAN^a DENİZ YETKİN AKER^b

Geliş Tarihi: 15.09.2018 | Kabul Tarihi: 31.01.2019

Öz: İnsanlık tarihi boyunca farklı sebeplere dayalı olarak meydana gelen nüfus hareketleri, aynı ülke sınırları içinde gerçekleştiğinde iç göç adını almaktadır. Türkiye açısından ele alındığında, 1950'li yıllardan itibaren üretim sürecinde yaşanan değişimlere paralel olarak, öncelikle kırdan kente ve kentten kente doğru gerçekleşen iç göç olgusunun beraberinde getirdiği önemli sosyo-ekonomik sonuçların mevcut olduğu görülmektedir. Bu sonuçlardan en önemlilerin başında, göçmenler ile yerli halkın karşılaştıkları uyum sorunları ve farklı kültürleşme türleri gelmektedir. Bu çalışmada, literatürdeki dış göç ve uyum çalışmalarında sıkça başvurulan kültürleşme olgusu iç göç bağlamında ele alınmıştır. Fiziksel mekân olarak birbirine yakın yerleşim yerlerinde de kültürel farklılıklar bulunduğu ön kabulünden yola çıkılarak, aynı ülke sınırları içinde gerçekleşen nüfus hareketlerinin de adaptasyon, asimilasyon, ayırma ve marjinalizasyon şeklinde sınıflandırılacak sonuçları olduğu vurgulanmıştır. Çalışmanın iç göç ve uyum kapsamında yapılacak gelecek araştırmalarda, göçmenlerin sosyal uyum düzeylerinin belirlenmesi, uyumu engelleyen nedenlerin ve uyumu kuvvetlendirici faktörlerin analiz edilmesi gibi önemli noktalara ışık tutması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, iç göç, Türkiye, uyum, kültürleşme.

^a Namık Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
ekiran@nku.edu.tr

^b Namık Kemal Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

The Acculturation Phenomenon in Emigration Studies

Abstract: Internal migration is the name for human migration within the same country. When Turkey's history is reviewed in terms of internal migration, one can see that there have been significant results of internal migration which occurred in parallel with industrial developments after the 1950s. The most prominent of these outcomes are the issues related to integration and acculturation. Acculturation is mainly referred to in external migration studies. However, this paper handles the issue of internal migration in the framework of acculturation. It is argued that there may exist cultural differences even among very close places. Therefore, internal migration has outcomes that can be categorized under assimilation, adaptation, marginalization, and separation. This paper aims to throw a new light to internal migration studies in terms of making use of the concept of acculturation to analyze social integration levels of migrants, and highlighting the factors strengthening or hindering adaptation.

Keywords: Migration, emigration, Turkey, adaptation, acculturation.

© Kiran, Elif & Yetkin Aker, Deniz. "İç Göç Araştırmalarında Kültürleşme Boyutu." *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 17 (2019), 67-82.

Giriş

“Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri” (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009) olarak tanımlanan göç olgusunun türlerini sınıflandırmak gerekirse, amacına göre ekonomik, yöneldiği alana göre iç ya da uluslararası, tetikleyen unsurlara göre zorunlu ya da gönüllü, süresine göre geçici ya da sürekli, son yerleşim yerine göre transit, statüsüne göre kayıtlı ya da kayıt dışı, göçmen özelliğine göre nitelikli ya da niteliksiz ve göçün boyutuna göre bireysel ya da kitlesel (Adıgüzel, 2016) göç şeklinde bir ayrıma gidilebilir. Bu çalışma kapsamında, iç göç mercek altına alınmış ve konu literatürdeki çalışmalardan örnekler sunarak, Türkiye’de iç göç ve kültürleşme bağlamında incelenmiştir.

İç göç araştırmaları konusunda Türkiye’ye odaklanıldığında, 1950’li yıllardan itibaren üretim sürecinde yaşanan değişimlere paralel olarak, öncelikle kırdan kente ve daha sonrasında kentten kente doğru gerçekleşen nüfus hareketlerinin dikkat çekici sosyo-ekonomik sonuçları olduğu görülür. Bu sonuçların en önemlilerinden biri de göç eden kesim ile yerli halkın karşılaştıkları uyum sorunlarıdır.

Göç olgusunu ele alan çalışmalarda, göçmenlerin yeni ikamet yerlerindeki sosyal yaşamlarını tanımlarken kültürleşme olgusu altında adaptasyon, asimilasyon, ayırma, marjinalizasyon şeklinde sıralanan dört kavramın öne çıktığı görülmektedir. Bu çalışma kapsamında, iç göçün toplumsal uyum mekanizmalarındaki yansımaları kültürleşmenin bu dört alt boyutu bağlamında incelenmiştir. Türkiye’de iç göç meselesini farklı açılardan ele alan araştırmaların sonuçlarına da yer verilen makalede, kültürleşme tartışmalarının, nüfusun aynı ülke sınırları içerisinde gerçekleştirdikleri yer değiştirme hareketlerinin sonuçlarını anlaşılır kılmak ve bu sonuçlara dair farklı çözüm önerileri sunmak amacıyla yürütülebileceği vurgulanmıştır.

İç Göçte Türkiye’nin Konumu ve Araştırma Örnekleri

Türkiye’deki iç göç sınıflandırılmasına odaklanıldığında,

belirli yıl aralıklarının öne çıktığı görülmektedir. Bunun sebebi bu tarihlerde göçlerin sebep, yoğunluk, yön gibi unsurlar açısından belirgin şekilde farklılık göstermesidir. Türkiye’de göç dönemleri sınıflandırılması, erken Cumhuriyet Dönemi diye de nitelendirilebilecek olan 1923-1950 arası dönem, kentleşmenin hız kazandığı 1950-1980 arası dönem ve 1980 sonrası dönem (Adıgüzel, 2016); 1950 öncesi, 1950-1985, 1985’ten günümüze kadar olan dönem (Akşit, 1998) gibi bölümlendirmelerle yapılmaktadır. İlk dönemde gerçekleşen göçlerin yönünün kırdan kente doğru olduğu ve ülkemizde kentleşmenin bu yıllarda hız kazandığı bilinmektedir. Kırdaki itici ve kentteki çekici faktörlerin bu yönelimli göç hareketinde öne çıktığı görülmektedir. “Kırsal alanda hızlı artan nüfus, yetersiz toprak, düşük verimlilik, doğal afetler, toprağın miras yoluyla parçalanması ve belli ellerde yoğunlaşması, tarımda makinalaşma sonucu ortaya çıkan açık işsizlik” (İçduygu, Sirkeci ve Aydınğün, 1998) gibi etkenlerin kırdaki yaşayan nüfusu ittiği ve “kır-kent gelir farklılığı, daha iyi eğitim ve sağlık istemi, kentin çekiciliği, ulaşım ve iletişim olanakları, iş bulma ümidi, daha yüksek yaşam standardı ve kentlerdeki toplumsal ve kültürel olanaklardan yararlanma” (İçduygu, Sirkeci ve Aydınğün, 1998) şeklinde sıralanabilecek etkenlerin de kente doğru bir çekim gücü oluşturduğu söylenebilir. Kır kent arasındaki farklar varlığını sürdürse de 80 sonrası dönemden itibaren çeşitli nedenlerle kentten kente doğru bir yer değiştirme hareketi de gözlemlenmektedir (Adıgüzel, 2016). Bu sebeplerin başında ise kentler arasındaki sosyo-ekonomik farklılıklar gelmektedir.

Buna paralel olarak, Türkiye’nin iç göç tarihi dikkatlice incelendiğinde göçlerin başlangıcının ve dönemsel ayrışmasının üretim tarzındaki değişikliklerle bağlantılı olduğu sonucuna varılacaktır. Tarımsal üretim yoğunluklu toplumlarda nüfus toprağa bağımlı olarak yaşamlarını sürdürdüğü için gönüllü yer değiştirme hareketlerinin görülmesi mümkün olmamaktadır. Bu sebeple, zorunlu göç durumu dışındaki yer değiştirme hareketleri üretim biçimi, tarımdan sanayiye kaymış modern top-

lumlarda gözlemlenmektedir (Tekeli, 1998). Dolayısıyla iç göçün sanayileşme ile doğru orantılı olarak arttığı sonucuna varılabilir. Sanayi öncesi toplumların mekanik yapılarının, sanayileşmenin artmasıyla birlikte organik kentsel yapılara doğru değişim geçirdiği süreçte homojen yerleşim birimlerinden daha kozmopolit mekânlara yönelen bireylerin sayısı giderek artmıştır. 1980 sonrasında bakıldığında “sanayi toplumundan bilgi toplumuna, Fordist birikim rejiminden esnek birikim rejimine, modernizmden post-modernizme, ulus-devletten küreselleşmiş bir dünyaya geçiş” yaşandığı görülmektedir (Tekeli, 1998). Tüm bu temel kırılma noktaları bireylerin yaşam yeri tercihlerini etkilemektedir.

Türkiye’nin yakın dönem tarihindeki başlıca sosyal meselelerden biri olan iç göç konusu, akademik araştırmaların sıkça analiz edilen konularından biri olagelmıştır. Özellikle yukarıda bahsedilen sınıflandırmanın son aşaması, yani, 1985’ten günümüze kadar olan döneme bakıldığında, literatürde, Türkiye’nin farklı illerini iç göç olgusu açısından ele alan çalışmaların bulunduğu görülür. Bu çalışmalar iç göçün nedenlerini uluslararası göç kuramlarını kullanarak ve ampirik analizler yaparak açıklamaya çalışır. Örneğin, Çorlu örneğinde iç göç olgusunu konu edinen bir çalışmada 153 göçmen dâhil olmuş ve görüşülen göçmenlerin en yüksek yüzdesini Karadeniz Bölgesi’nden gelenlerin oluşturduğu, en öne çıkan göç sebebinin ekonomik sebepler olduğu ve göçmenlerin çoğunun fabrika işçisi olarak çalıştığı sonuçlarına ulaşılmıştır (Özdemir, 2008). Bir diğer çalışmada ise Kapaklı bölgesindeki sanayileşme süreci kapsamında nüfus hareketleri ele alınmış ve bu sürecin sosyo-ekonomik göstergeleri incelenmiştir. Araştırma bulguları bölgede aile yapısı ve iş kollarında bir değişim olduğunu, ailelerin giderek çekirdek aileye dönüşürken, kadının iş yaşamına dâhil olma oranının arttığını ve iş kollarının sanayi üretimi ağırlıklı olduğunu göstermiştir (Aslan, 2002). Diğer bir çalışmada Çelik (2005), fayda-maliyet, çekici güçler ve seçkincilik yaklaşımı açısından iç göç meselesinin teorik analizini yapmıştır. Ercila-

sun, Gencer ve Ersin (2011) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre ise, bireylerin iç göç kararlarını etkileyen en önemli faktör daha önceden oraya göç etmiş olanların çekici gücüdür. Bunun yanında bireylerin göç kararlarında gidilen yerdeki üniversite eğitimi imkânlarının çokluğu da iç göçün önemli sebeplerinden biri olarak bulgulanmıştır. Emirhan (2015) da benzer bir yöntemle 2008-2012 bölgelerarası göç istatistiklerini analiz ederek bölgelerarası göçlerde görelî yoksunluk düzeyinin etkisini araştırmıştır. Çalışmanın bulguları ise Türkiye’de farklı bölgelere yönelen göç hareketinin görelî yoksunluk düzeyi ile değıil mutlak gelir düzeyi ile ilişkili olduğunu göstermiştir.

Bu çalışmaların yanında, bir bölge ya da bir kentin farklı bölgelerinin ele alınıp genel iç göç dinamiklerini ve bölgedeki göçmenlerin yaş, cinsiyet, iş kolları, göç etme sebepleri, uyum düzeyleri gibi özelliklerini analiz etmeye yönelik araştırmalar da literatürde bulunmaktadır. Bu çalışmaların en kapsamlılarından biri Gap Bölgesi Nüfus Hareketleri Araştırması’dır (Akşit ve ark.,1994). GAP Bölgesi’ndeki beş ilde ve İstanbul ve İzmir’de toplam 2825 kişiye uygulanan anketler yoluyla bölgenin iç göç alma ve verme karakterinin analizi yapılmıştır. Göçün altında yatan temel sebeple ilgili elde edilen veriler ekonomik şartların çok sönük olmasının bireylerin yer değıştirmesindeki temel faktör olduğunu göstermektedir. Karpat (2003), İstanbul ilinin göç alan ve göçmenlerin gecekondularda yaşadıkları üç ayrı yerleşim bölgesindeki kırsal göçmenlerin göç etme sebepleri, kentle bütünleşme seviyeleri ve kır ve kent ile kurdukları ilişki gibi önemli noktaları incelemiştir. 949 kişiye birebir uygulanan anketlerle yürütölen çalışma sonucunda, göçmenlerin köyü terk etme nedenlerinin ardında yatan temel sebebin maddi zorluklar olduğı bulgulanmıştır.

Bu çalışmalardan farklı olarak, İçduygu ve Sirkeci (1999), Türkiye’deki Cumhuriyet sonrası iç ve dış göçleri mercek altına almışlar ve ölkeye dair yapılacak iç göç analizlerinin iktisadi kalkınma, sanayileşme ve modernleşme üzerine bina edilmesi gereğini vurgulamışlardır. Göçün temel sebeplerinin bu üç

süreç olduğunu belirten araştırmacılar göçün artarak devam edeceğini ve yönünün de kırdan kente göçten ziyade kentlerarası olacağını vurgulamışlardır.

Genel bir çerçeve çizilecek olursa, göç kararının altında yatan iki temel sebep “kişilerin kullanacakları fırsatların sayısının arttırması ve kişiye mesleki ve sosyal hareketlilik sağlaması” (Tekeli, 2008) olarak özetlenebilir. İncelenen çalışma örneklerinden açıkça görüldüğü üzere Türkiye göç literatüründe göçün temel dinamiği ekonomik sebepler olarak ele alınmaktadır.

İç Göç, Uyum ve “Kültürleşme”

“Hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekte beklenenlerini arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertleri” (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009), şeklinde tanımlanan göçmenlerin, göç ettikleri mekanın yerlileri üzerinde farklı açılardan etkileri olmaktadır. Bu nedenle göçün sebepleri yanında, göç sonrası uyum konusu da aynı derecede araştırılması gereken bir konudur. “Hareket eden nüfus, gittiği yerde nasıl bir yankı uyandırıyor?”, ya da “bu nüfus içinde nasıl etkileri var?” soruları ortak yaşama açısından önem arz eden sorulardır. Genel olarak bu sorular “uyum” başlığı altında tartışılır. Bu kısımda, öncelikle uyum konusu teorik olarak tartışılacak, sonrasında ise uyum konusunda yapılmış ampirik çalışmalar incelenecektir.

Göç deneyimi yaşayan bireyler hem farklı boyuttaki bir yerleşim yeri ya da emek pazarına hem de farklı özelliklerdeki bir topluluğunun içine girmekte ve bu yeni mekânlarında farklı ilişkiler kurmak durumunda kalmaktalar. Bu durum çok sayıda uyum sorununa sebep olmaktadır (Tekeli, 1998). Göç ve uyumun kesişimi kültürleşme kavramını ön plana çıkarmaktadır.

Kültürleşme kavramı psikoloji literatüründe sıklıkla kullanılsa da, bu kavramın göç ve uyum konusunda da mutlaka vurgulanması ve araştırılması gerekir. Her ne kadar kültürleşmeyle ilgili ampirik çalışmalar olsa da, sayıları sınırlıdır ve literatürdeki bu çalışmalarda genel olarak uluslararası göç

odaklanılır (Göregenli ve Karakuş, 2014) veya iç göçün nedenlerine vurgu yapılır. Ancak göçle toplumsal uyum ilişkisi daha az incelenir. Oysa ki “iç göçlerde de kültürel farklılaşmanın düzeylerine bağlı olarak değişen benzer süreçler yaşanmaktadır” (Göregenli ve Karakuş, 2014). Redfield, Linton ve Herskovitz’in kültürleşme tanımı üzerinden düşünüldüğünde, farklı kültürlerle sahip bireyler birbirleriyle temas ettikçe bu bireylerin ya da grupların birinin ya da ikisinin birden kültürel anlamda değişimi göz önüne alınacağından ve toplumların da tek tip kültüre sahip olmadığı varsayıldığından, göçmenlerin genel olarak uyumları ve yerel halkın göçe olan yaklaşımının incelenmesi, toplumsal uyum açısından oldukça önemlidir (Göregenli, 2013).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Kuzey Avrupa hükümetlerinin ekonomilerini tekrar yapılandırmak amaçlı davet ettikleri işçiler, Avrupa’ya göç ettikten sonra yıllar içinde aileleriyle bir araya gelerek etnik azınlık nüfusunda belirgin bir artışa sebep olmuştur. Bunun sonucunda, başta geçici olduğu düşünülen misafir işçilerin kalıcı bir hal aldığı ve artık misafir değil azınlık bir grup oldukları fark edilmiştir (Kağıtçıbaşı, 2010). Avrupa toplumlarının farklı kültürlerden insanlardan oluşmasına yol açan bu yeni durum; yerli nüfusta hoşgörüden kararsızlığa, kızgınlıktan ön yargıya varan geniş yelpazede tepkiler doğurmuştur. Hem göç eden bireylerin yerli toplumlara hem de yerli toplumların bu çok kültürlü yapıya uyum sağlama sürecinde önemli sosyal ve psikolojik problemler ortaya çıkmıştır (Kağıtçıbaşı, 2010).

Thurnwald’ın belirttiği gibi kültürleşme kavramı antropologlar tarafından grup düzeyinde bir kavram olarak önerilmiş olsa da, ilk tartışmalar ve incelemeler daha ziyade birey bazında yapılmıştır (Sam ve Berry, 2010). Psikoloji alanı ise daha çok bireyle ilgilenip psikolojik kültürleşmeye odaklanmış, ancak grupta olan değişimi de araştırmıştır. Sam ve Berry’nin çalışmasında grup ve birey düzeylerinin birbirinden ayrı tutulması gerektiği vurgulanır. Bunun nedeni ise grup ve birey düzeyin-

deki değişimlerin birbirinden farklı olması, birey veya grubun kültürleşme sürecini farklı tecrübe etmeleridir (Sam ve Berry, 2010). Kültürleşme dinamik bir süreç olduğundan kavramsallaştırılması zor olsa da, genel olarak bakıldığında, bireylerin ve grupların kültürel temas durumlarında uyum sağlaması olarak tanımlanabilir (Berry, 1997). Avrupa toplumlarının göç sonucundaki yeni kültürlerle karşılaşmış olma durumu ve ortaya çıkan problemler, yerli ya da ev sahibi toplumlar ve göçmenler açısından kültürleşme kavramı üzerinden araştırılmıştır.

Kültürleşme tanımlarından en yaygın ve klasikleşen tanımın Redfield, Linton ve Herskovitz'e ait olduğu söylenebilir. Yazarlara göre kültürleşme, "farklı kültürlere sahip bireylerden oluşan grupların birbiriyle ilk elden ve süregelen bir biçimde temas etmesiyle, gruplardan birinin ya da her ikisinin kültürel örüntülerinde değişimlerin meydana gelmesidir". Berry diğer yandan kültürleşmeyi "iki veya daha fazla kültürel grubun ve bu gruba dahil bireylerin birbiriyle temas etmesi sonucunda oluşan karşılıklı kültürel ve psikolojik değişimlerin yaşandığı bir süreç olarak tanımlamaktadır." En yalın tanımlardan biri ise Sam'e aittir. Ona göre kültürleşme, "farklı kültürel arka planlara sahip birey ya da grupların birbiriyle temas etmesi sonucunda ortaya çıkan değişimlerin tümüdür" (Göregenli ve Karakuş, 2014).

Literatürde farklı kültürlerin karşılaşması sonucu psikolojik ve kültürel değişimler olabileceği argümanı vardır. Sam ve Berry'ye göre kültürel değişim denildiğinde kolektif aktiviteler ve sosyal kurumların değişimi, psikolojik değişim dendiğinde de bireylerin gündelik davranışsal alışkanlıklarının değişimi kastedilmektedir (Sam ve Berry, 2010). Özellikle Berry'nin çalışmalarında, kavramın belli bir çerçevede incelenmesi gerektiği vurgulanır. Bu çerçeveye göre, kültürel ve psikolojik kültürleşme ayrımı ana hatlarıyla belirlenmelidir (Berry vd., 2011). Böylece iki bağımsız boyut olan baskın kültürü benimseme ya da benimsememe ve öz kültürü muhafaza etme ya da etmeme üzerinden dört kategori ortaya çıkmaktadır. Eğer hem baskın

kültürü benimseme hem de öz kültürü muhafaza etme yüksekse bütünleşme; her ikisi de düşükse marjinalleşme; baskın kültür benimsenirken öz kültürü muhafaza etme düşükse asimilasyon ve tam tersine öz kültür muhafazası yüksek iken baskın kültürü benimseme düşükse ayrılma görülmektedir (Berry, 1997; Berry ve Sam 1996).

Çeşitli uluslararası göç çalışmalarında psikolojik ve sosyo-kültürel değişim ile kültürleşme konusu ampirik olarak incelenmiştir. Örneğin Mahönen ve Jasinskaja-Lahti (2016) çalışmalarında, "göçmenlerin sosyo-kültürel uyumları ile iletişim kurma isteklilikleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Sonuç olarak göçmenlerin kendilerinin hoş karşılandıklarını düşünmelerinin, iletişim kurma becerilerini arttırdığı gözlemlenmiştir (Mahönen ve Jasinskaja-Lahti, 2016). Bunun yanı sıra kültürleşme ve uyum, demografik gibi farklı faktörler üzerinden de incelenmiştir. Ataca ve Berry (2002) Toronto'da yaşayan 200 evli Türk göçmenle görüşerek; sosyokültürel, evlilik ve psikolojik uyum durumlarını araştırmışlardır. Elde edilen sonuçlara göre, evli bireylerin psikolojik uyumlarının çok yönlü olduğu ve çeşitli faktörlerle (ya da değişkenlerle) ilişkili olduğunu belirtilmiştir. Bu faktörler kişilik değişkenleriyle (cesaret, sosyal destek, kültürleşme davranışı ve dışlama) yakından ilgilidir. Buna ek olarak, sosyokültürel uyum ise daha ziyade sosyal beceri değişkeniyle -dil kullanım ve çoğunlukla kurulan ilişkiler- ilgili olduğu tespit edilmiştir. Evlilik uyumu ise evlilikteki stres sebepleri ve evlilik desteğiyle ilişkili olarak açıklanmıştır. Çalışmada bu değişkenlerin yanında -daha önce literatürde bahsi fazla geçmemiş olan- cinsiyet değişkenine de bakılmış, cinsiyet farklarının erkeklerde daha belirgin olduğu vurgulanmıştır. Sosyoekonomik farklılıklara bakıldığında ise, yüksek bir sosyoekonomik statüye sahip çiftlerin entegrasyon ve asimilasyonu, düşük sosyoekonomik statüye sahip çiftlere nazaran daha fazla tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kısacası, Türk göçmenlerin tek türden bir uyum göstermedikleri gözlemlenmiştir (Ataca ve Berry, 2002).

İç Göç, Uyum ve Kültürleşmede Türkiye Örneği

Daha önce de bahsedildiği gibi, Türkiye’de gruplar ve bireyler yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla, özellikle 1950’lerden itibaren hareket halindedirler. Ayrıca, bu iç göç hareketi, gerek kırdan kente gerekse daha sonrasında kentten kente doğru yöneldiği dönemlerde, genellikle ekonomik sebeplidir. Yerli literatür incelendiğinde, ülke içinde yer değiştiren nüfusun uyum süreçlerini irdeleyen çalışmalara rastlanmaktadır. Örneğin, “kırdan kente göç olgusu temelinde düşünüldüğünde, kentte yaşayan etnik gruplar da kent çevresine uyum sağlama ve bu uyum sürecinde ortaya çıkabilecek sorunlarla baş etmek durumunda kalmaktadırlar” (Göregenli ve Karakuş, 2014).

Türkiye’deki kültürleşme ve göç çalışmaları incelendiğinde, teorisyenlerin kültürleşme argümanlarının uygulandığı görülmektedir. Şeker (2006), Berry vd. (1989) tarafından geliştirilen Kültürleşme Ölçeği’ni kullanarak Bulgaristan ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu’dan İzmir iline göç eden iki farklı örneklemi incelemiştir. Çalışma sonucunda, Bulgaristan’dan alınan örneklem daha ziyade asimilasyon stratejisini tercih ederken, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’dan alınan örneklemin bütünleşme stratejisini daha fazla tercih ettiği görülmüştür. Diğer bir çalışmada Özkiraz (2006), 1996’dan itibaren Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden Konya’ya göç eden kişilerin karşılaştıkları hâkim kültürle bütünleşme eğilimlerini araştırmıştır. Çalışmada meslek, geçim kaynakları ve yerel halkla iletişim faktörlerine odaklanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, bireylerin bütünleşme eğiliminde olduğu tespit edilmiştir.

Bunlara ek olarak, nicel araştırma yöntemi kullanan ve yoğun göç alan metropollerdeki etniklik konusuna odaklanan bir çalışmada e Adana, Mersin ve Antalya illerinde ikamet eden yerli ve göçmen toplam 1829 kişiyi kapsayan bir ampirik araştırma yapılmıştır. İş yaşamına dair ulaşılan sonuçlara göre, iktisadi karşılıklı bağımlılık olan sektörlerde farklı etnik gruplar arası herhangi bir gerilime rastlanmazken, karşılıklı bağımlılı-

ğın yerini rekabete bıraktığı sektörlerde hem yerliler ve göçmenler arasında hem de farklı yerlerden gelmiş olan göçmenler arasında gerilimler oluşmaktadır. Ekonomik durum ve göçmenlik konumuna dair bir diğer bulgu ise vasıfsız, kayıt dışı iş kollarında etnik çelişki ve gerilimin, uzmanlık gerektiren iş kollarına kıyasla daha kolay ve sık ortaya çıkıyor olmasıdır (Duman, 2013).

Benzer bir diğer çalışmada ise Ağrı özelinde iç göç ve uyum konusunu mercek altına alınmış ve ilde iç göç sonucunda oluşmuş 6 mahallede 390 kişiye araştırmacıların önceki benzer çalışmalarda kullanılmış anketlere dayanarak oluşturdukları kentsel uyum ve kentleşme düzeyi ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarında Ağrı'ya göçün temel sebeplerinden birinin ekonomik nedenler olduğu ve sağlık ve eğitim sebebiyle göç edenlerin de yoğunlukta olduğu bulgulanmıştır. Uyuma dair yapılan analizlerde ise göçmenlerin çoğunluğunun geldikleri yer ile irtibatı yoğun bir şekilde devam ettirdikleri ve kent yaşamına adaptasyon sağlamada sorun yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır (Kocaman, 2014).

Nitel araştırma yöntemi kullanan başka bir çalışma da iç göç ve uyum konusunu ele almış ve uygulama alanı olarak da Kocaeli seçmiştir (Güler vd., 2015). Göçmenlerin yoğunlukla ikamet ettikleri 6 mahallede muhtarlarla yapılan 12 odak grup görüşmesi sonucunda elde edilen veriler üzerinden ulaşılan bulgulara göre bu mahallelerdeki göçmenler yeni yerleşim yerinin kültürünü benimseme eğiliminde olup kentle bütünleşmede ortaya çıkan problemlerin altında temel olarak işsizlik gibi ekonomik sebepler yatmaktadır.

Tüm bu çalışma örneklerinden görüleceği üzere, kültürleşme, iç göç bağlamında ele alınması gerekli ve önemli bir kavramdır. Literatür analizi işaret etmektedir ki, aynı ülke içerisinde farklı yaşam alanlarına doğru yer değiştirmiş bireyler kültürleşmenin alt bileşenlerinden birini tercih etme yönünde eğilim göstermektedirler. Göçün altında yatan sebepler başta olmak üzere pek çok değişkene göre farklılaşabilecek olan kül-

türleşme türünün ortaya çıkarılması, göçmenlerin yerlilere ve mekâna olan uyum ya da uyumsuzluk durumlarının bulgulanmasına olanak sağlayacaktır. Bu sayede, yerel yöneticilerin ve politika uygulayıcılarının toplumsal uyum bağlamında atacakları adımları doğru yönlendirecek bir yol haritası çizilebilecektir. Bu bağlamda, McLuhan'ın deyimiyle "küresel köy"e dönüşen ve bir yandan sınırların ortadan kalkıp tektipleşmenin artarak devam ettiği, öte yandan aynı ülke sınırları dâhilinde de farklı uyum sorunlarının yaşandığı 21. yy toplumlarının analiz edilmesinde göç ve uyum çalışmaları son derece önemli bir yer tutmaktadır. Bu sebeple, "kültürleşme"ye yöneltilen eleştiriler de göz önünde tutularak, iç göç ve uyum araştırma sonuçlarının analizinde yol gösterici olacak benzer ya da farklı kavram-sallaştırmalar ve metodların geliştirilmesi gelecekte yapılacak çalışmalar için gerekli görülmektedir.

Sonuç

Göç olgusu farklı tür ve boyutlarıyla pek çok disiplinin araştırma konuları arasına girmiştir. Birey ya da toplulukların yaşadıkları yeri değiştirmeleri yalnızca mekân değiştirmekten ibaret kalmamakta, aynı zamanda sosyo-kültürel çevrenin de değişimi anlamına gelmektedir. Bu manada, farklı bir sosyal çevreye adım atma durumu farklı ülkelere doğru gerçekleşen ve dış göç adını alan nüfus hareketlilikleriyle sınırlı kalmamakta aynı ülke sınırları içindeki yer değiştirmelerde de gözlemlenmektedir. Birey ya da toplulukların yeni fiziksel mekânlarında tanıştıkları sosyo-kültürel atmosfer onları bu yeni çevrelere karşı farklı konumlar almaya itmektir. Bu çalışma, kültürleşme başlığı altında özetlenen bu bileşenlerin iç göç araştırmalarında sonuca götüren bir çalışma aracı olarak kullanılabilceği fikrini desteklemektedir. Bu amaçla, göç ve göç teorilerine dair sunulan genel bir çerçevenin ardından yerli ve yabancı literatürde iç göç konusunu ele alan çalışmalardan örnekler sunulmuştur. Ayrıca, kültürleşme kavramının göç ve uyum çalışmalarında kullanılma metodları da yine farklı çalışmalar üzerinden örneklendirilmiştir. Bu çalışmalar göstermektedir ki,

kültürleşmenin alt bileşenleri olan adaptasyon, asimilasyon, marjinalleşme ya da ayırma kategorilerinden bir tanesinin iç göçmenler tarafından da benimsendiği ve bu sebeple, kültürleşme kavramı iç göç araştırmalarında yol gösterici olmaktadır. Bu bağlamda, göçmenlerin yeni fiziksel mekânları ve sosyo-kültürel çevreleriyle ilişkilerini doğru okuyabilmek adına iç göçü ele alan çalışmalarda da kültürleşme ve kültürleşmenin alt bileşenlerini kullanmak açıklayıcı bir yöntem olacaktır.

Kaynaklar

- Adıgüzel, Yusuf. *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2016.
- Akşit, Bahattin. 1998. "İç Göçlerin Nesnel ve Öznel Toplumsal Tarihi Üzerine Gözlemler: Köy Tarafından Bir Bakış". *Türkiye'de İç Göç*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998.
- Akşit, Bahattin, Ayata, Sencer, Mutlu, Kayhan, Nalbantoğlu, H.Ünal., Akçay, Adnan., Şen, Mustafa. *GAP Bölgesi Nüfus Hareketleri Araştırması*. Ankara: ODTÜ Yayınları, 1994.
- Aslan, Mehmet. "Sanayileşme Sürecinde Kapaklı Kasabasında (Tekirdağ) Toplumsal Değişme". Doktora Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, 2002.
- Ataca, Bilge. ve Berry, John W. "Psychological, sociocultural and marital adaptation of Turkish immigrant couples in Canada", *International Journal of Psychology*, 37 (1), (2002): 13-26.
- Berry, John.W. ve Sam. David L. "Acculturation and adaptation". *Handbook of Cross-Cultural Psychology: Social Behavior and Adaptation*. Hazırlayanlar: J.W. Berry. M.H. Segall. ve C. Kagitcibasi. Boston: Allyn& Bacon.1996.
- Berry, John W. "Immigration, acculturation and adaptation", *Applied Psychology: An International Review*, 46, (1997): 5-68.
- Duman, Betül. "Yoğun Göç Almış Metropollerde Etniklik ve Öteki İle İlişki", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, Göç Özel Sayısı, 27 (2), (2013): 1-24.
- Emirhan, Pınar Narin. "Görelilik Yoksunluk ve Bölgeler Arası Göçler: Türkiye Örneği", *Business and Economics Research Journal*, 6(2),

(2015): 79-89.

Ercilasun, Mustafa, Gencer, E.Ayşen Hiç., ve Ersin, Özgür Ömer.. "Türkiye'deki iç göçleri belirleyen faktörlerin modellenmesi", International Conference on Eurasian Economies, 12-14 October 2011, Bishkek, Kyrgyzstan.

Göregenli, Melek. Çevre Psikolojisinde Temel Konular. Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013.

Göregenli, Melek ve Karakuş, Pelin. "Göç Araştırmalarında Mekan Boyutu: Kültürel ve Mekansal Bütünleşme", *Türk Psikoloji Yazıları*, 17 (34), (2014): 101-115.

Güler, Burcu Kümbet, Özmen, Arzu Özsoy, ve Saripek, Doğa Başar. İç göç ve Kent ile Bütünleşme: Kocaeli İli Alan Araştırması, *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 5(2), (2015): 37-69.

İçduygu, Ahmet. ve Sirkeci, İbrahim. "Cumhuriyet Dönemi Türkiye-si'nde Göç Hareketleri", *75 Yılda Köylerden Şehirlere*. Hazırlayan: Baydar, O. İstanbul: Tarih Vakfı Yayını, 1999.

İçduygu, A., Sirkeci, İ., ve Aydingün, İ. 1998. "Türkiye'de İç Göç ve İç Göçün İşçi Hareketine Etkisi", *Türkiye'de İç Göç*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayını.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem. *Benlik, Aileve İnsan Gelişimi: Kültürel Psikoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2010.

Karpat, Kemal. *Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm*. Ankara: İmge Kitabevi, 2003.

Kocaman, Sinan. "Kentsel Alanlara Göç Eden Kırsal Nüfusun Kentsel Uyumu ve Kentleşme Düzeyi Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma: Ağrı Örneği". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(34), (2014): 335-349.

Mahönen Tuuli Anna ve Jasinskaja-Lahti, Inga. "'Meet Me Halfway': Socio-cultural Adaptation and Perceived Contact Willingness of Host Nationals as Predictors of Immigrants' Threat Perceptions", *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 26, (2016): 125-135.

Özdemir, Murat. *Türkiye'de İç göç Olgusu, Nedenleri ve Çorlu Örneği*.

- Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, 2006.
- Özkiraz Ahmet. "Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden Konya'ya Göç Edenlerin Sosyo-Kültür Temasları Üzerine Bir Pilot Çalışma", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1, (2006): 71-88.
- Sam, David .L. ve Berry, John W. "Acculturation: When Individuals And Groups Of Different Cultural Backgrounds Meet", *Perspectives on Psychological Science*, 5, (2010): 472-481.
- Şeker, Betül Dilara. "Kente Göç Etmiş Bir Örneklemde Kültüre Uyum (Kültürlenme) Süreçleri", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 3 (2), (2006): 1-31.
- Tekeli, İlhan. "Türkiye'de İç Göç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi." *Türkiye'de iç göç*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınevi, 1998.
- Tekeli, İlhan. *Göç ve Ötesi*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınevi, 2008.